

BOLALAR KITOBXONLIGI MADANIYATINING TARIXI VA TARAQQIYOT XUSUSIYATLARI

Habibova Kumushoy Hamidovna

Buxoro davlat Pedagogika instituti

Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi

(boshlang'ich ta'lim) yo'nalishi II kurs magistranti

Tosheva Gulchehra Hojiqurbonovna

Buxoro viloyat Vobkent tuman 4-sonli maktab o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada bolalar kitobxonligi madaniyatining tarixi va taraqqiyot xususiyatlari haqida fikr yuritilgan.

Tayanch so'zlar: ta'lim, bolalar kitobxonligi, Kutubxonai Ishoqiya, ilk qo'lyozmalar, Ustodi avval.

Kitobxonlik tushunchasi ikki xil ma'naviy ifoda kasb etadi. Avvalo, kitob o'qish hodisasi keng ma'noda kitobxonlikni bildiradi. Xoh adabiy-badiiy asar, xoh gazeta-jurnal materiallari bo'lsin, o'quvchi o'qishiga mo'ljallangan barcha manbalar albatta, kitobxonlik namunasi sanaladi. Ammo, kitobxonlik asosan, birgalikda kitob o'qish, yoki umuman, kitob, kitobatchilik bilan bog'liq tushuncha. Bolalar kitobxonligi haqida munosabat bildirgan Safo Matchonov: "...kitobxonlik tor ma'noda kitob o'qishni bildirsa, keng ma'noda tanlab o'qish, his etish, anglash va fikr bildirish tushunchalarini o'z ichiga qamrab oladi. U badiiy adabiyotdan oziqlanadi, adabiy tanqid va pedagogika ko'magida yuksala boradi",-deb yozadi. Olimning zamonaviy kitobxonlik to'g'risidagi mulohazalari juda o'rinli. Jadal rivojlanayotgan jamiyatimiz taraqqiyotida kitoblar olami keng dunyoni o'zida mujassamlashtira oldi. SHu ma'noda, "kitob" turli tillarda har xil jaranglasa ham, mohiyatan o'zaro yaqin. Masalan, qadimgi xitoycha va turkcha "kucnig"- noma, dasxatlarni muqovalash, qadimgi skandinavcha kenning" - o'rgatish, ossur tilida "kunukku" - nashr qilish, ruscha "kniga" (masalan, "Bibliya" yunoncha so'z bo'lib, "Kitoblar" degan ma'noni anglatadi) - asarlarning nashr etilishi (qadimda esa qo'lyozmalarning ham muqovalash), va nihoyat arabcha "..... ktob" - yozilgan, muqovalangan asar, ma'lum matnli varaqlardan iborat, juzlab tikilgan, hajmi 48 sahifadan kam bo'lmagan bosma (qadim qo'lyozma ham) asar ekanligi ma'lum bo'ladi.

Demak, kitob insoniyat olamining yaratgan noyob mo'jizalaridan biri sanalib, ajdodlarning avlodlarga qoldirgan boy ma'naviy merosi, aql-idrok kuchining qudratli quroli va ziyo chashmasi sifatida ta'rif-tasniflarga sazovor. Binobarin, barcha xalqlar

adabiyoti sarchashmasi singari ilk qo'lyozmalar, kitobchilik an'analari, adabiy-badiiy asarlar haqli ravishda kitobxonlikning ham ibtidosi hisoblanadi.

Mamlakatimiz rahbarining kitob, kitobxonlik madaniyatini yaxshilash to'g'risida kuyunib gapirayotganliklarining chuqur falsafasi bor. Birinchidan, yuqorida qayd etilgani kabi, kitob insonni yerdan ko'kka ko'taruvchi, uning ma'naviy quvvatini oshiruvchi buyuk kuch hisoblanadi. Ikkinchidan, kitob insoniyatning tarixiy xotirasi, barchamizni o'z ma'naviy-ma'rifiy, ilmiy zaminimizni mustahkamlovchi, kelajakni yorqin ko'rsatib borishga qodir mash'ala hisoblanadi.

Shuning uchun ham bizning yurtimizda ilm olish, kitob yozish, ijod qilish har doim ham millatning mavjudligi va u nimaga qodir ekanligini ko'rsatuvchi muqaddas tushunchalar hisoblanadi. Arastu hakimdan Abu Ali Ibn Sinoga, Aflotundan-Abu Rayhon Beruniygacha, Sohibqiron Amir Temurdan-Muhammadsharif Gulxaniygacha minglab mutafakkirlarning shakllanishi, zamonlar oshsa-da ahamiyati yo'qolmaydigan tadqiqot-u kashfiyotlari faqat va faqat kitob orqali yuz berdi. Ularning bugungi avlod tomonidan chuqur o'rganilishi, ular ilmiy-ma'rifiy bisotiga murojaat qilishning sababi ham mutafakkirlarimiz tomonidan yaratilgan kitoblar tufaylidir.

Sharqda axloq-odob borasida buyuk asarlar yaratgan Muhammad Jabalrudiyning kitob haqidagi quyidagi firklariga bir quloq tutaylik: "Ey aziz! Kishi uchun kitobdan azizroq va yoqimliroq suhbatdosh yo'qdir. Kitob fasohat, balog'atda, latofatda tengi yo'q, munofiqlikdan xoli hamrohdur. Yolg'izlikda va g'amli ayyomlarda munis ulfatdir. Unda na nifoq boru, na gina. U shunday hamdamki, so'zlarida yolg'on va xato bo'lmaydi. Suhbatidan esa kishiga malollik yetmaydi. U o'z do'stining dilini og'ritmaydi. Yuragini esa siqmaydi. U shunday rafiqdiki, kishi orqasidan g'iybat qilib yurmaydi. Uning suhbatidan senga shunday fayzli foydalar yetadiki, bunday foydani odamlardan topa olmaysan. Aksincha, aksar odamlar suhbatidan kishiga zarar yetadi. Kitobdek do'st ichida barcha ilmu hilm mujassamdiki, u kishilarni o'tmishdan va kelajakdan ogoh qilib turadi. Shuning uchun ham "Kitob aql qal'asidir", deganlar." Haqiqatdan ham, kitob barchamizni ezgulikka undaydigan, oldimizda turgan barcha muammolarni hal etishga yordam beradigan kuchdir. Shuning uchun ham yurtimizda kitob bilan oshno bo'lgan, kitobni suygan, kitob yozgan, kitobni muqaddas bilib, ko'z qorachig'idek asraganlarni ziyoli deb ataganlar. Ziyoli-nur tarqatuvchi, u o'zining xatti-harakatlari, faoliyati bilan jamiyatni nurlantiruvchi, ma'naviy-ijtimoiy barqarorlikni ta'minlovchilar hisoblangan. Bunga uzoq va yaqin tariximizdan misollar ko'p bo'lgan. Masalan, ma'rifatparvar vatandoshimiz Ishoqxon Ibrat o'z uyida kattagina, boy kutubxona tashkil qiladi va uni "Kutubxonai Ishoqiya", deb ataydi. Ibrat arxividagi kitoblar ro'yxati shuni tasdiqlaydiki, kutubxonada ta'lim-tarbiya va o'qitishga oid o'zbek, rus, turk, tatar, fors-tojik tillarida ko'plab kitoblar bo'lgan. Bu kutubxonadan nafaqat o'zi, shuningdek, qishloq aholisi ham unumli foydalangan. Ishoqxon Ibrat o'z maktabi

o'qituvchilarini kutubxonada saqlanuvchi kitoblar bilan ta'minlagan. Kutubxonaning maktab o'qituvchilariga bag'ishlangan qismida Saidrasul Saidazizovning "Ustodi avval", Abdulla Avloniyning "Birinchi muallim", "Turkiy guliston yohud axloq", Rustambek Yusufbek hoji o'g'lining "Rahbari hisob" kabi ko'plab darslik, o'quv qo'llanmalari saqlangan. Ibrat kutubxonasi doimiy ravishda kattalashib borgan. U kutubxona a'zolarining kitob olish va o'qib bo'lgach, uni topshirish daftarlarini ham tashkil qilgan, a'zolarining, ayniqsa, **yoshlarning kitob o'qishlarini** Ishoqxonning o'zi nazorat qilib borgan.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati:

1. Mashriqzamin-hikmat bo'stoni. -Toshkent, 1997. 39-bet
2. Ibrat. Ajziy. So'fizoda.-Toshkent, 1999.-38 bet